

Právnický diskurz a právna argumentácia

**Analýza na základe
teórie Roberta Alexyho**

JUDr. Peter Franko, PhD.

Vzor citácie:

Franko, P Právnický diskurz a právna argumentácia. Analýza na základe teórie Roberta Alexyho. Bratislava : C. H. Beck, 2018, 128 s.

Vydalo Nakladateľství C. H. Beck, s. r. o., organizačná zložka v Bratislave roku 2018
Prvé vydanie
Redaktori publikácie: JUDr. Silvia Cibulová, Mgr. Ľuba Nitrová
Tlač:

© Nakladateľství C. H. Beck, 2018

ISBN

O autorovi

JUDr. Peter Franko, PhD. sa narodil a pôsobí v Košiciach. Na pôde Právnickej fakulty U. P. J. Š. Košice v roku 2017 úspešne obhájil svoju dizertačnú prácu v študijnom odbore Teória a dejiny štátu a práva a získal akademický titul PhD. Predmet záujmu v jeho vedeckej činnosti tvoria teoreticko-právne otázky, no najmä témy ako právna argumentácia, diskurz, vyvažovanie právnych princípov a história práva. V súčasnosti je zapísaný v zozname Slovenskej advokátskej komory a pôsobí ako advokát. Vo svojej praxi sa zameriava na obchodné, občianske a trestné právo. Je autorom viacerých publikácií pochádzajúcich predovšetkým z oblasti teórie práva a zdravotníckeho práva.

Recenzenti:

prof. JUDr. Alexander Brösl, CSc.

prof. JUDr. Pavel Holländer, DrSc.

JUDr. Marián Sluk, PhD.

„Až keď svet prestaneme chápať čiernobielo,
zistíme, aké je ťažké trafiť do čierneho.“¹

„Interpretácia práva chápaná ako diskurz ústi
do spravodlivostného postoja,
a tým do rozlíšenia dobra a zla.“²

¹ Brösl, A. Zapísané na manžetu. Bratislava : Kalligram, 2005, s. 33.

² Holländer, P. Pojmy v Sifyfovej krošni (čriepky z filozofie práva). Bratislava : Kalligram, 2015, s. 106.

Predslov

Právnický diskurz, *terra incognita* slovenskej právnej teórie

Predložená publikácia reaguje na absenciu vedeckého spracovania témy týkajúcej sa kritérií právnickej diskusie a argumentácie v nej v podmienkach Slovenskej republiky a čiastočne aj Českej republiky. Zo skúsenosti si dovoľím tvrdiť, že fenomén správneho právneho diskurzu a právnej argumentácie je v podmienkach Slovenskej republiky často iba utópiou. Právny diskurz medzi jeho účastníkmi zvykne mať chaotickú povahu. Nie je ničím výnimočným, že v procese dokazovania a obhajovania predkladaných tvrdení sa používajú argumenty rôznej povahy a rétorické postupy bez vedomosti posúdenia ich argumentačnej sily alebo ich systematického zaradenia. Nedostatok znalostí o objektívnych kritériách posudzovania potom spôsobuje problémy pri finálnom vyhodnocovaní povahy používaných argumentov.

Ak sa zamýšľam nad tým, aké životne dôležité veci sú závislé napr. od súdneho rozhodnutia, tak sa domnievam, že by si výučba a poznanie správnych argumentačných techník zaslúžili viac pozornosti. Hráme hru, pri ktorej často ani rozhodca nepozná pravidlá.

Znenie asi najzákladnejších otázok, ktoré formujú chrbticu práce, má nasledovnú podobu: Je možné nájsť v právnej diskusii len jedno správne riešenie, záver? Ak nie, ktorému z viacerých je potrebné dať prednosť? Ako má vyzeráť relevantná právna diskusia a argumentácia, resp. aké zložky musí obsahovať, aby bola udržateľná z hľadiska princípu právneho štátu? Ako možno identifikovať diskurzívne možné a nemožné tvrdenie a ktorému z týchto tvrdení možno priradiť kategóriu správnosti? Ako dešifrujem irelevantný argument? Je argumentáciu potrebné zúžiť len na úroveň logiky? Aký výraz má argumentácia v písomnom prejave a nakoniec, akú podobu má mať nárok na správnosť v procese súdneho odôvodňovania?

Pri hľadaní odpovedí práca stavia svoju pozíciu najskôr na teoretických základoch. Venuje sa predovšetkým otázke ontologickej plurality a diskurzívnej povahy práva. Druhú a najdôležitejšiu zložku práce tvorí analýza teórie racionálnej argumentácie Roberta Alexyho ako teórie právnickej argumentácie. Obsah tejto časti práce bude vychádzať predovšetkým, z diela Roberta Alexyho *A Theory of Legal Argumentation: The Theory of Rational Discourse as*

*Theory of Legal Justification*¹, ktoré považujem za základ diskurzívnej teórie práva. Na túto prácu budú nadväzovať ďalšie publikačné výstupy Roberta Alexyho, predovšetkým v časopiseckej podobe. Zámerom je predložiť široký prehľad názorov tohto autora a pochopiť, aké sú korene jednotlivých pravidiel, princípov právnického diskurzu a argumentácie. Priznávam, že hlbšie skúmanie prác tohto autora ovplynila aj moja účasť na jeho prednáške v Prahe v decembri 2014, organizovanej Ústavom štátu a práva, Akadémiou vied Českej republiky a následné, hoci veľmi krátke stretnutie. Praktické rozmery jednotlivých aspektov právnického diskurzu (tretia časť práce) sa sústreďujú do tém, ako je vyvažovanie právnych princípov, argumenty alogologickej povahy, argumentácia v písomnom prejave a zákonné predpoklady odôvodnenia rozhodnutí.

Na tomto mieste by som chcel prejsť vďaka za to, že obsah práce prešiel odborným posúdením zo strany prof. JUDr. Alexandra Bröstla, CSc., prof. JUDr. Pavla Holländera, DrSc. a JUDr. Mariána Sluka, PhD. Ich ako pozitívne, tak aj kritické poznámky formovali konečnú podobu práce a nastolili priestor pre jej ďalší posun.

Peter Franko, november 2017

¹ *Alexy, R. A Theory of Legal Argumentation: The Theory of Rational Discourse as Theory of Legal Justification.* Transl. Adler, R., MacCormick, N. Oxford : Oxford University Press, 2011, s. 323.

2. Robert Alexy: Architekt teórie racionálneho diskurzu ako teórie právnej argumentácie

4 Za základnú knihu právnického diskurzu možno považovať dielo nemeckého právneho teoretika Roberta Alexyho: *A Theory of Legal Argumentation: The Theory of Rational Discourse as Theory of Legal Justification*.¹⁶ Jeho prínos spočíva v komplexnej analýze teoretických koncepcií, ktorých závery tvoria mozaiku teórie racionálnej argumentácie ako teórie právnej argumentácie.

Cez viaceré teórie, ktoré postupne analyzuje, dospieva na konci svojej práce k piatim skupinám celkovo obsahujúcim 22 pravidiel a k tabuľke šiestich foriem argumentov, ktoré sú (v právnickom diskurze) smerodajné pre hodnotenie určitého záveru ako racionálne odôvodneného. Tieto pravidlá však nepovažuje za axiómy, z ktorých môže byť normatívny záver získaný, ale naopak. Sú to kritériá, ktoré musí (normatívne) tvrdenie spĺňať, aby sa urobilo zadosť požiadavke správnosti (*claim to correctness*). Tieto kritériá umožňujú selektovať diskurzívne možné a diskurzívne neprípustné tvrdenia.

Prvotným impulzom pre vytvorenie uceleného konceptu pravidiel, ktorými sa má spravovať právnická diskusia, bolo rozhodnutie Ústavného súdu Spolkovej republiky Nemecko¹⁷ vo veci tzv. Soraya,¹⁸ podľa ktorého o. i. „*sudca sa musí vzdať ľubovôle a každé jeho rozhodnutie musí byť založené na racionálnej argumentácii*.“ Aká je obsahová náplň tohto slovného spojenia? Aké sú predpoklady a podmienky racionálnej argumentácie? Aké je miesto teórie racionálnej argumentácie vo filozofii práva? Uvedené otázky sú len niektoré z tých, ktoré si Alexy na začiatku svojej práce kladie. Význam získania odpovedí vidí Alexy pritom nielen na úrovni sudcovskej alebo akademickej, ale aj v praktickej oblasti bežnej diskusie právnikov.

V úvode sa Alexy zamýšľa nad problémami, ktoré sa vyskytujú v rámci právnej argumentácie. Alexy dospieva k záveru, že pri hľadaní odpovede na to, čo je podľa práva subjekt interpretujúci právo, naráža na zistenie, že niekedy nepostačí pre riešenie problémov tzv. subsumpcia – podradenie skutkového stavu pod regulatív právnej normy. Často sa argumentujúci subjekt dostáva do situácie, keď je potrebné posunúť model úvah do roviny uprednostnenia

¹⁶ Alexy, R. *A Theory of Legal Argumentation: The Theory of Rational Discourse as Theory of Legal Justification*. Transl. Adler, R., MacCormick, N. Oxford : Oxford University Press, 2011, s. 323.

¹⁷ Požiadavku racionálnej argumentácie, samozrejme, možno nájsť judikovanú aj v prostredí Slovenskej republiky. Napríklad podľa Nálezu Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn.: III. ÚS 426/2012: „*Pri výklade a aplikácii ustanovení právnych predpisov je nepochybne potrebné vychádzať prvotne z ich doslovného znenia. Súd však nie je doslovným znením zákonného ustanovenia viazaný absolútne. Môže, ba dokonca sa musí od neho (od doslovného znenia právneho textu) odchyliť v prípade, keď to zo závažných dôvodov vyžaduje účel zákona, systematická súvislosť alebo požiadavka ústavne súladného výkladu zákonov a ostatných všeobecne záväzných právnych predpisov (čl. 152 ods. 4 ústavy)*. Samozrejme, že sa v takýchto prípadoch musí zároveň vyvarovať svojvoľe (arbitrárnosti) a svoju interpretáciu právnej normy musí založiť na racionálnej argumentácii”. Pozri tiež: III. ÚS 16/2012, III. ÚS 492/2012, III. ÚS 259/2012.

¹⁸ Rozhodnutie Ústavného súdu Spolkovej republiky Nemecko, 1 BvR 112/65, (BVerfGE 34, 269).

Základné pravidlá

Platnosť prvej skupiny pravidiel je predpokladom pre možnosť každej jazykovej komunikácie, ktorá zakladá nárok na akúkoľvek otázku pravdy a správnosti:

- (1.1) Žiaden rečník nesmie protirečiť sám sebe.
- (1.2) Každý rečník môže tvrdiť len to, čomu naozaj verí.
- (1.3) Každý rečník, ktorý vzťahuje predikát F na objekt A, musí byť pripravený použiť F na každý iný objekt, ktorý je rovnaký ako A vo všetkých významných ohľadoch.
- (1.3') Každý rečník môže presadzovať len také hodnotové rozhodnutie alebo rozhodnutie o povinnosti v danom prípade, ktoré je rozhodnuté presadzovať rovnako vo všetkých prípadoch, ktoré sa podobajú tomuto prípadu vo všetkých relevantných aspektoch.
- (1.4) Rôzni rečníci nesmú používať rovnaký výraz s rôznymi významami.

Pravidlá racionality

- (2) Každý rečník musí uviesť dôvody pre to, čo tvrdí, keď je na to vyzvaný, ibaže uvedie dôvody ktoré odôvodňujú odmietnutie poskytnutia týchto dôvodov.⁸⁴

Medzi ďalšie pravidlá patria pravidlá rovnosti postavenia, univerzability a slobody diskurzu bez nátlaku.

- (2.1) Každý, kto vie rozprávať, sa môže zúčastniť na diskurze
- (2.2) Druhé pravidlo upravuje slobodu diskusie a je rozdelené do troch požiadaviek:
 - a) Každý môže napádať akékoľvek tvrdenie.
 - b) Každý môže predkladať akékoľvek tvrdenia do diskurzu.
 - c) Každý môže vyjadriť svoje postoje, priania a potreby.
- (2.3) Žiaden rečník nemôže brániť vo výkone práv (1) a (2) akýmkoľvek vnútorným alebo vonkajším druhom nátlaku na diskurz.

Argumenty, ktoré nerešpektujú tieto pravidlá, spôsobujú to, že sa stávajú neplatnými. Preto možno vyššie uvedené pravidlá označiť za negatívne hypotetické kritériá pre normatívne alebo nenormatívne tvrdenia.

⁸⁴ Označovaný tiež ako všeobecné odôvodňovacie pravidlo.

KAPITOLA II.

Praktické kontexty jednotlivých aspektov Právnického diskurzu

1. Vyvažovanie princípov, diskurz a racionalita

1.1 Vyvažovanie právnych princípov

Alexy¹¹⁶ je zástancom tzv. teórie diskurzívneho konštitucionalizmu,¹¹⁷ ktorého štruktúra je založená na piatich samostatných konceptoch: 17

- a) ústavné práva,
- b) vyvažovanie,
- c) diskurz,
- d) ústavný prieskum a
- e) zastúpenie,

pričom zvyrazňuje vnútornú zložitosť vzťahov prvkov tohto teoretického systému.

¹¹⁶ Alexy, R. Balancing, Constitutional Review, and Representation. I-CON, 2005, Oxford University Press and New York University School of Law, Vol. 3, No. 4, s. 572.

¹¹⁷ Diskurzívny charakter interpretácie najmä ústavného práva, pri ktorom neexistuje vopred jedna správna odpoveď, ale kde silnejší dôvod – argument je rozhodným kritériom pre určenie konečného stanoviska, spomína aj Ústavný súd Spolkovej republiky Nemecko v rozhodnutí, 2 BvR 413/88 (BVerfGE 82, 30).

Vyvažovanie tvorí neodmysliteľnú súčasť princípu panujúceho v ústavnom práve, a to princípu proporcionality.¹²¹ Spolu s podprincípmi, ktoré tvoria obsah princípu proporcionality:

- a) princípom vhodnosti a
- b) princípom potrebnosti má
- c) vyvažovanie (tiež označované ako princíp proporcionality v užšom slova zmysle)

za úlohu docieľiť najideálnejší spôsob realizácie ústavných princípov, ich optimalizáciu.¹²²

Vzhľadom k aproximatívnej¹²³ podobe právnych princípov sa má zabezpečiť, aby sa nejaká hodnota realizovala v čo najväčšej možnej miere v kontexte skutkových a právnych možností. Podmienky vhodnosti a potrebnosti sa vzťahujú na faktické možnosti a vyjadrujú ideu tzv. Paretovho optima.¹²⁴ Naopak vyvažovanie sa týka optimalizácie¹²⁵ právnych možností, ktoré sú

¹²¹ Vnímanie testu proporcionality spočíva v dvoch dimenziách (v širšom slova zmysle a v užšom slova zmysle. V širšom slova zmysle posudzovanie princípov pomocou testu proporcionality pozostáva z posudzovania: a) *kritéria vhodnosti*, právnej úpravy zasahujúcej základné právo z hľadiska sledovaného cieľa, b) *kritéria potrebnosti* ergo posúdenie, či v právnom poriadku je možné realizovať cieľ právnej úpravy aj iným prostriedkom, ktorý nezasahuje do základných práv a c) *posudzovanie závažnosti* proti sebe stojacich základných práv, resp. verejných statkov. Posudzovanie závažnosti je inými slovami testu proporcionality v užšom slova zmysle (tiež ako *balancing* alebo vyvažovanie) a spočíva na týchto argumentoch: Pod *empirickým argumentom* možno chápať faktickú závažnosť javu, ktorý je spojený s ochranou určitého základného práva. *Systémový argument* znamená zvažovanie zmyslu a zaradenia dotknutého základného práva či slobody v systéme základných práv a slobôd. *Kontextovým argumentom* možno rozumieť ďalšie negatívne dopady obmedzenia jedného základného práva v dôsledku uprednostnenia iného. Hodnotový argument predstavuje zvažovanie pozitív v kolízii stojacich základných práv vzhľadom na akceptovanú hierarchiu hodnôt. Súčasťou porovnávania závažnosti v kolízii stojacich základných práv je taktiež zvažovanie využitia právnych inštitútov minimalizujúcich argumenty a podložený zásah do jedného z nich. K princípu a testu proporcionality pozri bližšie napr.: Brösl, A. O činnosti Ústavného súdu Spolkovej republiky Nemecko (Teória právnych princípov a prax). Justičná revue, 1992, 44, č. 8 – 9, s. 67 – 71 alebo Holländer, P. Ústavnoprávny argumentace. Praha: Linde, 2003, s. 103.

¹²² Kolízia verejných dober a základných práv neznamená za každých okolností optimalizáciu. V určitých prípadoch (napr. ústavný prieskum daní a poplatkov v kolízii s vlastníckym právom) je východiskovým riešením princíp vylúčenia extrémnej disproporcionality. Viac Holländer, P. Zásada proporcionality: variabilita její struktury? In Brzobohatá, K., (ed.) České právní myšlení a logika – minulost a perspektivy II. Sborník příspěvků z konference pořádané Katedrou právní teorie Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně dne 30. 9. 2004. Brno : Masarykova Univerzita Brno, 2005, s. 145.

¹²³ Pozri Holländer, P. Filosofie práva. 1. vydanie. Plzeň : Aleš Čenek, 2006 s. 164.

¹²⁴ Paretovo optimum je taký stav spoločnosti, kde žiadny jedinec alebo skupina už nemôže dosiahnuť lepšie postavenie bez toho, aby sa postavenie niekoho iného nezhoršilo. Viac: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/662605/Pareto-optimality>.

¹²⁵ Proti vnímaniu princípov ako príkazov k optimalizácii sa stavia napríklad A. Brösl, poukajúc na kritiku Alexyho zo strany O. Weinbergera, podľa ktorého: „Právne princípy nemožno vymedziť stupňom všeobecnosti, ale ich kvalitou. Princíp je normatívne stanovené bledisko právneho hodnotenia, na ktoré možno približovať v hodnotiacej úvabe podmieňujúcej právne rozhodnutie.

2. Mimologické argumenty: (ne)vítaní hostia právnej argumentácie

2.1 Argumentácia všeobecne

23 Argumentačný postup je poznávacím procesom, označovaným tiež ako hermeneutická špirála. Finálne stanovisko subjektu sa krok za krokom vytvára. Pohybuje sa po krivke zhora nadol, raz je záver bližšie k prvému tvrdeniu, inokedy viac smeruje k protikladnému tvrdeniu. Všetko sa deje počas predkladania rôznych druhov argumentov z oboch strán.

Regulátorom argumentačného procesu¹⁷⁰ je predovšetkým inštitucionálny a organizačný systém všeobecného súdnictva, opravných prostriedkov, inštitút prejednávania veci bez zbytočných prietahov, koncentračná zásada a pod. Koniec koncov je najvýznamnejší pre dosiahnutie tohto cieľa samotný súd/sudca – jeho zmysel pre vecnosť, uzavretú kauzalitu, inštinkt, ako sa vyhnúť nezmyselným „bublinovým“ tvrdeniam a jeho schopnosť dešifrovať irelevantnosť argumentov v prejednávanej veci.

Ak hovoríme o argumentoch a vyjadreniach, ktorými by sa nemal súd zaoberať, je potrebné sa zamyslieť nad tými, ktoré to sú, a či ich irelevantnosť je absolútna alebo na niektorých miestach prichádzajú do úvahy.

Ešte pred samotnou analýzou jednotlivých typov argumentov je nutné poznamenať, že moderné právne usudzovanie sa od čias diel Perelmana¹⁷¹ a Toulmina¹⁷² neredukuje na úroveň formálnej logiky, ale je vnímané ako niečo, čo okrem princípov logického usudzovania musí za účelom praktického spravodlivého rozhodnutia pracovať aj so skúsenosťou, tradíciou, kontextom a zmyslom ako takým. To všetko sa deje na poli rétoriky, dialektiky. Ako hovorí Perelman: „*To pri interpretácii a uplatňovaní zákona vedie k čoraz väčšiemu zdôrazňovaniu potreby hľadať riešenia, ktoré nielenže sú v súlade so zákonom, ale sú aj primerané, rozumné a prijateľné, skrátka riešenia spravodlivé a pritom zodpovedajúce platnému právu. Hľadá sa také riešenie, ktoré sa začlení do systému a navyše bude spoločensky a morálne prijateľné pre zainteresované strany i poučené publikum.*“¹⁷³ Proces právnej argumentácie sa preto usku-točňuje popri logických argumentoch ako napr. *argumentum a contrario*¹⁷⁴ alebo *argumentum a maiori ad minus* aj inými mimologickými argumentmi.

¹⁷⁰ K téme právnej argumentácie pozri viac Pavčnik, M. Argumentácia v právu. Od življenjskega primera do pravne odločitve. Spremenjena in dopolnjena izdaja. Ljubljana : GV Založka, 2013.

¹⁷¹ Perelman, CH. Právna logika. Nová rétorika. Bratislava : Kalligram, 2014, s. 272.

¹⁷² Toulmin, S. E. The Uses of Argument. Updated edition. Cambridge University Press, 2003, s. 262.

¹⁷³ Perelman, CH. Právna logika. Nová rétorika. Bratislava : Kalligram, 2014, s. 186.

¹⁷⁴ Pozri napr.: Šejvl, M. Použití „a contrario“ v rozsudcích Evropského soudu pro lidská práva. In Brzobohatá, K., (ed.) České právní myšlení a logika – minulost a perspektivy II. Sborník

3. Persuázia, argumentácia a písomný prejav

- 30 Alfou a omegou každého právnického diskurzu je vzájomné názorové pôsobenie jeho subjektov. Súboj, ktorého cieľom je preukázať platnosť tézy účastníka diskurzu. Predovšetkým potvrdiť pravdivosť významu vlastnej interpretácie právneho predpisu. Čo je najpodstatnejšie pri rozhodovaní sudcu o tom, ktorý záver je správny? Obmedzuje sa rozhodovanie jedine na oblasť nástrojov právnej interpretácie alebo svoju úlohu zohrávajú aj mimoprávne prvky? Je prednesenie argumentov hovoreným slovom jediným spôsobom, ako je možné účinne presvedčiť? Akú úlohu spĺňa písomná forma presvedčania a čo by mal písomný prejav obsahovať, aby bol čo najviac efektívny? Na tieto otázky sa bude snažiť táto časť nájsť odpoveď. Pokúsi sa zvýšiť kredit písomného prejavu a predstaviť ho ako skrytú zbraň podvedomého presvedčania.

3.1 Argumentácia vs. presvedčanie

- 31 „Argumentácia je súhrnom dôvodov, dôkazov, odôvodňovania a dokazovania.“²¹³ V procese argumentácie dochádza ku kontinuálnemu vzájomnému ovplyvňovaniu. Pre diskusie, ktorých predmetom sú právne otázky, má najdôležitejšie postavenie presvedčanie (persuázia) ako jedna z foriem ovplyvňovania. Pod presvedčaním sa rozumie proces pôsobenia rétoru na adresáta hodnotiacimi argumentmi.²¹⁴ Je to komunikačný proces, interakcia medzi rétorom a adresátom, pri ktorom kľúčovú úlohu zohráva sila slova. Základnú rovnicu persuzívneho postupu tvorí téza (to, čo sa tvrdí) a argument (to, čo preukazuje platnosť tézy).

Výsledok persuázie sa od prípadu k prípadu líši a principiálne sa môže objavovať v týchto podobách:

- adresát akceptoval názor rétora,
- adresát prestal mať námietky voči rétorovi,
- adresát toleruje názor rétora, no nezdieľa ho.²¹⁵

²¹³ Weinberger, O. Základy právni logiky. Brno : Masarykova Univerzita, 1993.

²¹⁴ Medzi ďalšie formy ovplyvňovania Grác zaraďuje: *demonštráciu* (pôsobenie materiálmi podnetmi na zmyslové orgány), *objasňovanie* (pôsobenie poznatkovými faktami), *sugesciu* (nekritické prijatie myšlienky pri zníženej úrovni vedomia), *exemplifikáciu* (pôsobenie živými príkladmi a vzormi), *prevtičovanie* (výsledkom je zautomatizovaná činnosť v podobe návykov a zručností). Pozri Grác, J. Persuázia, Ovplyvňovanie človeka človekom. 2. vydanie. Bratislava : Osveta, 1985, s. 243.

²¹⁵ Abrahámová, E., Škvareninová, O. Kapitoly zo štylistiky a rétoriky pre právnikov. 2. vydanie. Bratislava : Právnická fakulta Univerzity Komenského, 2006, s. 102.

4. Odôvodnenie rozhodnutia: sudcovská verzia *claim to correctness*

35 Klasický diskurz v súdnom konaní sa vedie v trojuholníku: účastníci konania a súd, ktorý musí inštitucionálne vec uzavrieť, rozhodnúť a v zásade sa prikloniť k jednej z predložených interpretácií. Pri podávaní opravných prostriedkov sa môžeme domáhať o. i. aj nesprávneho právneho posúdenia veci – nesprávnosti súdom zvolenej interpretácie. Teda ako odvolateľ (v prípade procesného neúspechu) vedíme potom už diskurz so všeobecným súdom.²³² To znamená, že spochybňujeme nárok na platnosť argumentácie vznesený práve týmto súdom v jeho rozhodnutí. Naším spoločným arbitrom sa stáva súd vyššieho stupňa, resp. ústavný súd. Práve v tejto časti si kladiem otázku, aké kritériá rozhodnutia súdu vyšší súd zaujímajú, aby určil nárok na správnosť argumentácie predložený všeobecným súdom ako platný. Keďže inštitút odôvodnenia je nástrojom, prostredníctvom ktorého súd odhaľuje svoju interpretáciu, pozrieme sa na to, ako by malo odôvodnenie vyzeráť, a to predovšetkým z ústavnoprávneho hľadiska.

V tomto smere chcem pre vedeckú korektnosť vyzdvihnúť najmä rozhodnutie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 290/2015, ktoré svojím spracovaním pomerne bohato na tieto otázky odpovedá a ktoré sa spolu s niektorými vedeckými prácami²³³ stalo zdrojom nižšie predložených

²³² Výmenu diskurzívnych partnerov a osobitosti diskurzu vedeného so súdom uznáva aj právna teória: „Charakteristickým špecifikom pre súdny proces je, že navyše k diskusii medzi účastníkmi tu existuje (implicitná) diskusia medzi účastníkmi a sudcom, ktorá je zameraná na preverenie toho, či protagonistovo tvrdenie môže byť obhájené vo vzťahu ku kritickým reakciám, ktoré uvádza sudca v jeho oficiálnom postavení inštitucionálneho protivníka. Sudca musí preskúmať, či je tvrdenie akceptovateľné vo svetle kritických reakcií druhej strany a či je akceptovateľné vo svetle určitých právnych východísk a pravidiel hodnotenia, ktoré musia byť zohľadnené pri hodnotení argumentov v súdnom procese.... Keď je rozhodnutie sudcom prezentované, je predložené na kritické preverenie publiku, ktorému je [rozhodnutie] adresované. Toto početné publikum zahŕňa účastníkov konania, sudcov vyšších súdov, iných právnikov a celú odbornú verejnosť [legal community as a whole]. Preto sudca za účelom odôvodniť rozhodnutie musí predložiť argumenty na podporu tohto rozhodnutia... odôvodnenie rozhodnutia tvorí časť diskusie medzi sudcom a možnými protivníkmi: stranou, ktorá sa môže chcieť odvolať a sudcom odvolacieho súdu.» V kritickej diskusii účastníci spoločne zaisťujú, že pravidlá diskusie sú dodržiavané a spoločne rozhodujú o výsledku hodnotenia a výsledku diskusie V súdnom procese je kvôli nestrannosti úlohou sudcu zaisťiť, že pravidlá procesu sú dodržané. Je tiež úlohou sudcu zhodnotiť argumentáciu a urobiť rozhodnutie o konečnom výsledku. Teda v súdnom procese robí sudca sám to, čo účastníci v kritickej diskusii robia spoločne.“ (Feteris, E., *T. Fundamentals Of Legal Argumentation. Survey Of Theories On The Justification Of Legal Decisions.* Dordrecht: Springer, 1999, s. 173 – 174) In Wilfling, P. Kvalitatívne požiadavky na odôvodnenie súdneho rozhodnutia. Vybrané otázky. 2. vydanie. Pezinok : VIA IURIS, 2013. Dostupné z <http://www.viaiuris.sk/stranka_data/subory/publikacie/kvalitativne-poziadavky-na-odovodnenie-sudneho-rozhodnutia-2-vydanie.pdf>.

²³³ Predovšetkým Wilfling, P. Kvalitatívne požiadavky na odôvodnenie súdneho rozhodnutia. Vybrané otázky. 2. vydanie. Pezinok : VIA IURIS, 2013. Dostupné z <http://www.viaiuris.sk/stranka_data/subory/publikacie/kvalitativne-poziadavky-na-odovodnenie-sudneho-rozhodnutia-2-vydanie.pdf>.

informácií. Bohatým vedeckým materiálom disponuje publikácia Centra právnej komparatistiky z Karlovej Univerzity v Prahe.²³⁴ Zaznamenáva právne postavenie inštitútu odôvodnenia v jednotlivých krajinách a detailne sa mu venuje aj v ostatných odborných kontextoch.

Ak ide o spomenuté vlastnosti, nie je cieľom predložiť akýsi *numerus clausus* vlastností riadneho odôvodnenia. Za týmto účelom odkazujem na zdroje spomenuté v predchádzajúcom odseku. Cieľom je ilustrácia niektorých vlastností a poukázanie na rozmer a vážnosť, aká sa kladie na riadne odôvodňovanie súdnych rozhodnutí.

4.1 Právo na riadne odôvodnenie ≤ právo na súdnu ochranu

Ústredným pojmom pri realizácii a aplikácii práva je predovšetkým výrok rozhodnutia práve pre svoju normatívnu povahu. Dôležité miesto však zohráva aj odôvodnenie, resp. riadne odôvodnenie rozhodnutia. Odôvodnenie rozhodnutia nachádza v procesných predpisoch viaceré vyjadrenia. Konkrétne v § 220 ods. 2 C. S. P.²³⁵ zákonodarca uvádza, že v odôvodnení²³⁶ rozsudku súd uvedie, čoho sa žalobca domáhal, aké skutočnosti tvrdil, aké dôkazy označil, aké prostriedky procesného útoku použil, ako sa vo veci vyjadril žalovaný a aké prostriedky procesnej obrany použil. Súd jasne a výstižne vysvetlí, ako posúdil podstatné skutkové tvrdenia a právne argumenty strán, ktoré skutočnosti považuje za preukázané a ktoré nie, ktoré dôkazy vykonal, z ktorých dôkazov vychádzal a ako ich vyhodnotil, prečo nevykonal ďalšie navrhnuté dôkazy a ako vec právne posúdil, prípadne odkáže na ustálenú rozhodovaciu prax. Súd dbá, aby odôvodnenie rozsudku bolo presvedčivé.

Pavel Holländer vo svojej štruktúrálnej analýze súdneho odôvodnenia uvádza, že základná schéma odôvodnenia odrzkadľuje stredoeurópsku právnu tradíciu, ako sa vyvinula najmä v 19. storočí vo dvoch podobách. „*Pojmová jurisprudencia založila logicko-deduktívnu výstavbu odôvodňovania súdnych rozhodnutí, a pozdžší doba ... akceptovala, že ona nemůže nebyť logicko-deduktívni a tudíž nesplňovat podmínky dedukce a nerozpornosti.*“²³⁷ Zákonnými náležitostami odôvodnenia sú podľa neho:

²³⁴ Tichý, L., Holländer, P., Bruns, A., (eds.) *Odůvodnění soudního rozhodnutí. The Judicial Opinion. Begründung von Gerichtsentscheidung.* Praha : Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011, s. 674.

²³⁵ Zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok.

²³⁶ Zákonné ukotvenie povinnosti odôvodniť rozhodnutie súdom nachádzame napr. v Nemecku v ustanovení § 313 Civilného poriadku (*Zivilprozessordnung*), v článku 455 Civilného poriadku Francúzskej republiky (*Code de procédure civile*), ale aj v arabskom svete, konkrétne v čl. 35 zákona o súdnictve Saudskoarabského kráľovstva. Dostupné na <http://www.saudiembassy.net/about/country-information/laws/Law_of_the_Judiciary.aspx>.

²³⁷ Holländer, P. *Odůvodnění soudního rozhodnutí v České republice.* In Tichý, L., Holländer, P., Bruns, A., (eds.) *Odůvodnění soudního rozhodnutí. The Judicial Opinion. Begründung von*

ani formálna. Prostredníctvom odôvodnenia sa súd podrobuje kontrole, či pri rozhodovaní vzal do úvahy všetky v konaní významné skutkové a právne prvky sporu a či ich hodnotenie súdom je v súlade s právnou úpravou, podľa ktorej súd o spore rozhodoval. Odôvodnenie rozhodnutia je zárukou toho, že výkon spravodlivosti nie je arbitrárny. Je predpokladom toho, aby strany mohli účinne uplatňovať právo na opravné prostriedky. Napokon je predpokladom kontroly výkonu spravodlivosti zo strany verejnosti. Kontrola výkonu spravodlivosti verejnosťou je jedinou dostupnou formou kontroly súdnej moci tam, kde sa kvôli zachovaniu nezávislosti súdnej moci súdnictvo nepodrobuje kontrole rozhodnutí inou, od súdnictva oddelenou verejnou mocou.²⁴³

Európsky súd pre ľudské práva²⁴⁴ vo svojich rozhodnutiach, napr. *Garcia Ruiz v. Španielsko*, bod 26, *H. v. Belgicko*, bod 53 alebo *Van de Hurk v. Holandsko*, bod 61 uznal rovnakú koncepciu a poskytol právu na riadne odôvodnenie medzinárodnoprávnu ochranu.

Riadne odôvodnenie súdneho rozhodnutia ako súčasť základného práva na súdnu a inú právnu ochranu podľa Ústavného súdu²⁴⁵ vyžaduje, aby sa súd jasným, právne korektným a zrozumiteľným spôsobom vyrovnal so všetkými skutkovými a právnymi skutočnosťami, ktoré sú pre jeho rozhodnutie vo veci podstatné a právne významné.

4.2 Predpoklady riadneho odôvodnenia

4.2.1 Spôsob vyrovnania sa s argumentami

Základnou povinnosťou všeobecného súdu je uviesť v rozhodnutí dostatočné a relevantné dôvody, na ktorých rozhodnutie založil.²⁴⁶ „Dostatočnosť a relevantnosť týchto dôvodov sa musí týkať tak skutkovej, ako i právnej stránky rozhodnutia (napr. m. m. III. ÚS 328/05, III. ÚS 116/06).“²⁴⁷ Pri výbere tých dostatočných dôvodov čerpá predovšetkým z argumentácie účastníkov konania. Tí mu predkladajú argumentáciu, ktorá sa týka skutkového stavu a právneho stavu. Ak ide o vyrovnanie sa s argumentami, tak obsah tejto činnosti priblížil Ústavný súd vo viacerých svojich rozhodnutiach: „V prípade argumentácie navrhovateľa obsiahnutej v žalobe o preskúmanie zákonnosti rozhodnutia správneho orgánu (§ 247 a nasl. Občianskeho súdneho poriadku) spochybnujúcej správnosť

²⁴³ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 290/2015 alebo IV. ÚS 115/03.

²⁴⁴ Ďalej tiež ako ESJP.

²⁴⁵ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 236/06.

²⁴⁶ Podobne uviedol aj ESJP v rozhodnutí *H. v. Belgicko*, bod 53, že povinnosť súdu uviesť dostatočné dôvody pre rozhodnutie je zahrnutá v článku 6 ods. 1 Dohovoru, nakoľko odôvodnené rozhodnutie ukazuje účastníkom, že ich prípad bol skutočne pravdivo prejednaný. V rozhodnutí *Suominen v. Fínsko*, bod 36 ESJP uviedol, že hoci majú vnútroštátne súdy určitý stupeň „margin of appreciation“ keď vyberajú argumenty a pripúšťajú dôkazy, sú však povinné obhájiť svoju aktivitu predložením dôvodov pre ich rozhodnutie.

²⁴⁷ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. IV. ÚS 57/2014.